

III. BİNGÖL SEMPOZYUMU

17-19 Eylül 2010

Hazırlayanlar

Yrd. Doç. Dr. Yaşar BAŞ

Yrd. Doç. Dr. Abdulvahap BAYDAŞ (Ekonomi)

Yrd. Doç. Dr. Hüseyin ÇALDAK (Tarih, Kültür ve Sosyal Hayat)

Yrd. Doç. Dr. Ufuk KARADAVUT (Tarım, Hayvancılık, Çevre ve Ekoloji)

Bingöl Valiliği

Bingöl Belediyesi

Bingöl Üniversitesi

Bingöl Üniversitesi Yayınları
2013

TARİH: BİYOGRAFİ OTURUMU

BİNGÖLLÜ İSLAM ALİMLERİNDEN YUSUF HARPUTİ

Islamic Scholar Yusuf Harputi who is from Bingöl

Şuayip ÖZDEMİR

ÖZET

Bingöl'de tarih boyunca bir çok din alimi, tarihi şahsiyet ve mutasavvıf yetişmiştir. Bunlardan biri de büyük din alimi Yusuf Harputi'dir.

Yusuf Harputi çok yönlü bir kişiliğe sahiptir. O bir ilmi şahsiyet, mutasavvıf ve din önderidir. Medrese tahsilini tamamladıktan sonra tasavvuf yolunda yükselmesinde Şeyh Ali Sebti'nin büyük rolü olmuştur.

Yusuf Harputi'yi önemli kılan eseri İmâdiyel-İslâm'dır. Onun dini konularda yol göstericiliğinde bu eserin etkisi büyüktür. İnsanlara dini konularda bilgi verirken, aynı zamanda onları manevi yönden de eğitmiştir.

Anahtar Kelimeler: Medrese, Din Alimi, Mutasavvıf.

ABSTRACT

Throughout the history variety of religious scholar, historical personalities and sufis were grew up. One of them was great religious scholar Yusuf Harputi.

Yusuf Harputi who had a versatile character, was a scientific figure, sufi and religious leader. Sheikh Ali Sebti has a great role in his rise after completing madrasah edutation.

His main work of art is "Imadiyel-Islam" which has a considerable impact on his guidance of the religious matters. It not only enlightened people on religious matters but also trained them in spiritually.

Key Words: Madrasah, Religious Scholar, Sufi.

Giriş

Bingöl tarihi süreç içerisinde uzun geçmişe sahip önemli bir yerleşim merkezidir.¹ Adaklı, Genç, Karlıova, Kiğı, Solhan, Yayladere ve Yedisu ilçeleri ile birlikte İslam öncesi ve sonrası zengin bir kültürel mirasa sahip olan Bingöl'de bir çok

Prof. Dr. Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi.

¹ Bingöl ilinin tarihçesi ile ilgili olarak bkz., Bingöl İl Yıllığı, Ankara, s. 1-5, Meydan Larousse, C.2, Meydan Yayınevi, İstanbul, 1980, s. 384, Ana Britannica, C. 5, Ana Yayıncılık, İstanbul, 1994, s. 344.

III. BİNGÖL SEMPOZYUMU

din alimi, tarihi şahsiyet, mutasavvıf ve gönül insanı yetişmiştir. Bingöl'de (Kiğı) yetişen tarihi-ilmi şahsiyetlerden ve gönül insanlarından biri de büyük din alimi Yusuf Harputi Efendidir.

Yusuf Harputi ile ilgili olarak yazılı kaynaklarda fazla bilgi bulunmamaktadır. Biz tebliğimizde ulaşabildiğimiz sınırlı kaynakları tarayarak önce Yusuf Harputi'nin hayatı hakkında bilgi vereceğiz. Daha sonra onun "İmâdiyel-İslâm" adlı eseri çerçevesinde dini konulara ilişkin eğitici, yol gösterici ve insanları hakikat yoluna ulaştırıcı görüşleri üzerinde duracağız.

a- Hayatı

On dokuzuncu yüzyılda Anadolu'da yetişmiş olan evliyâdandır. Babası Muhammed Efendidir. Neseb yönünden Peygamber efendimize dayandığı söylenir. Şeyh Yûsuf Harpûtî veya Hacı Yusuf Harpûtî diye meşhûr olmuştur.²

1822 (H.1238) senesinde, Osmanlılar zamanında Erzurum'a bugün ise Bingöl iline bağlı Kiğı ilçesinin Zermek (Yeldeğirmeni) köyünde doğmuştur. Tahsilini Erzurum'da yapmıştır. Zamanının usûlüne göre ilim öğrenip zâhirî ilimlerde derece sahibi olmuş ve bazı eserler yazmıştır.³

Yusuf Harpûtî hazretleri 1908 (H.1326) senesinde doğum yeri olan Bingöl'ün Kiğı ilçesine bağlı Zermek (Yeldeğirmeni) köyünde vefat etmiştir. Köyünde konağının bahçesinin bir kenarında defnedilmiştir. Bu bahçenin bir kenarında da cami vardır. Sonradan kabrinin üzerine oğulları tarafından türbe yaptırılmıştır. Bugün kabri sevenleri tarafından ziyaret edilmektedir.⁴

Türbesinin bulunduğu bahçedeki elma ağaçlarını Yûsuf Harpûtî hazretlerinin bizzat kendi elleriyle diktiği bilinmektedir. Bu sebeple buradan geçen yolcular ve kabrini ziyarete gelenler bu ağaçların meyvelerini bereketlenmek niyetiyle alıp yemektedirler. Bu elma ağaçlarının altında suyu az ve havuzu ufacık olan küçük bir çeşme yaptırmıştır. Sıtma hastalığının yaygın olduğu zamanlarda, hastalığa yakalanan çocuklar getirilip bu pınarın suyunda yıkanınca şifaya kavuştukları görülmüştür. Bu yüzden bu küçük çeşme halk arasında Sıtma Pınarı adıyla meşhur olmuştur. Türbe yakınlarında pislik bulunmasın diye zaman zaman türbe ile bahçe arasında duvarlar, tel örgüler çekilmiş, ama her defasında bu çeşmeye yakın olan kısmın ertesi sabah yıkıldığı görülmüştür. En son olarak 1989-1990 senelerinde bu civarlarda büyük heyelanlar olmuştur. Bu heyelanlarda en fazla zarar gören köylerden biri de Zermek köyüdür. On kişinin ölümüyle neticelenen heyelanda, köyde büyük hasar meydana gelmiştir. Dağdan gelen heyelan dalgası türbeden yukarıda bulunan bahçeleri, evleri, konakları ve camiye yaktığı halde, Yusuf Harpûtî hazretlerinin türbesinde hasar olmadığı görülmüştür.⁵

Yusuf Harpûtî hazretlerinin, Şeyh Hacı Muhammed Efendi, Necib Efendi, Hacı Hâfız Ziyâ Bey, Mustafa Efendi adında dört oğlu vardır.

Birinci oğlu Şeyh Hacı Muhammed Efendi âlim, fazilet sahibi bir kimseydi. Babasından ilim öğrenmiştir. Babası gibi Nakşibendiye yoluna intisap etmiştir. Babasından icâzet alarak Erzurum'a gitmiş ve orada ders verip talebe yetiştirmiştir. Birçok kerametleri ve üstün hâlleri görülmüştür.

² Evliyalar Ansiklopedisi, C. 12, Türkiye Gazetesi Yayınları, İstanbul, 1993, s. 249.

³ Doğu Anadolu Evliyalari, Türkiye Gazetesi Yayınları, İstanbul, 2004, s. 69-70.

⁴ Evliyalar Ansiklopedisi, C. 12, s. 249-250.

⁵ Doğu Anadolu Evliyalari, s. 70-72.

III. BİNGÖL SEMPOZYUMU

İkinci oğlu Necib Efendinin Erzurum'da han ve hamamları vardı. Ayrıca Zermek ve civar köylerde çok araziye sahipti. Yolculuğa çıkacağı zaman atının heybesini altınla dolduran Necib Ağa, bu zenginlik ve ihtişamın dünyada kalacağını, fâni ve yok olacağını düşünerek garip, yetim ve fakirlere çok ihsanlarda bulunurdu. Çok cömert ve misafirperver olan Necip Ağanın konağına her gün yüz atlı iner geçirdi.

Üçüncü oğlu Hacı Hâfız Ziyâ Bey Meclis-i Mebûsân âzâsı, yâni Erzurum milletvekiliydi. Tahsilini Erzurum ve İstanbul'da tamamlamıştır. Çeşitli dış temsilciliklerde bulunmuştur. Bağdat savcılığında sonra kurulan ilk TBMM'de Erzurum milletvekili olarak görev yapmıştır. İstanbul'da vefat edip Eyüp Kabristanında defnedilmiştir.

Dördüncü oğlu Mustafa Efendi ise, tahsilini Kiğı ve Erzurum'da yapmıştır. Kiğı'da kaymakamlık görevini yerine getirmiştir.

Yûsuf Harpûtî hazretlerine âit olduğu söylenen bir şiir şöyledir:

Düşmüşem bir nâr-ı aşka, tâ kıyâmet yanarım,
Şem'e pervâneye karşı ağlayûben dönerim
İçmişem aşkın şarâbın, nûş edûben kanarım
Bülbülem güldür murâdım intizârım yâ Resûl!
Bülbül güle be Allah'a âşık oldum yanarım.⁶

b- İlmî Şahsiyeti

Yusuf Harputi Osmanlı'nın son döneminde yetişen önemli ilmi şahsiyetlerden biridir. Çok yönlü bir kişiliğe sahiptir. O bir din bilgini, mutasavvıf ve gönül ehlidir. Yusuf Harputi aynı zamanda bir eğitimci ve manevi alanda yol göstericidir. İnsanlara dini konularda bilgi verirken, aynı zamanda onları manevi yönden de eğitmiştir. Onun eğitimciliğinde ve dini konularda yol göstericiliğinde "İmâdiyel-İslâm" adlı eserinde iman ve ibadet konularında yazmış olduğu orijinal fikirler önemli bir yer tutmaktadır.

Yusuf Harputi öğrenim hayatında önce medrese tahsili yapmıştır. Döneminin zahiri ilimlerini, o dönemde medreselerde okutulan akli ve nakli ilimleri öğrenmiştir. Sağlam bir ilmi alt yapıya sahip olmuştur. Daha sonra yaşamında manevi açıdan değişiklikler meydana gelmiştir. Bu bağlamda tasavvufa yönelip, baba ve dedelerinin de mensubu bulunduğu Nakşibendiye yoluna girmiştir. Erzurum'dan Harput'a giderek arkadaşı Mahmûd-i Sâmini ile birlikte Şeyh Ali Sebti hazretlerinin ilim meclislerine ve sohbetlerine devam etmiştir. Bu sırada arkadaşları ve Harput halkı tarafından çok sevildiği için Harpûtî diye anılmaya başlanmıştır.⁷

Zâhirî ilimlerde yetiştiği gibi, tasavvuf yolunda da olgunlaşmıştır. Tasavvuf yolunda olgunlaşmasında ve manevi ilimlerde mertebe kaydetmesinde hocası Şeyh Ali Sebti'nin çok büyük etkisi olmuştur.⁸

Hocası Şeyh Ali Sebti, Yusuf Harputi'yi İslâmiyet'in emir ve yasaklarını anlatması, insanların dünyada ve âhirette kurtuluşlarına vesile olması için köyüne göndermiştir. Yusuf Harputi, köyünde ders halkası kurarak talebe yetiştirmiş ve halka vâz ü nasihat etmiştir. Oğlu Şeyh Hacı Muhammed Efendi, "İmam Efendi" lakabıyla meşhûr olan Osman Bedreddîn Efendi ve Şeyh Abdullah Efendi onun talebelerindendir.

⁶ Evliyalar Ansiklopedisi, C. 12, s. 250-253.

⁷ Doğu Anadolu Evliyaları, s. 69-70.

⁸ Hür Mahmut Yücer, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf (19. Yüzyıl)*, İnsan Yayınları, İstanbul, 2004, s. 330.

III. BİNGÖL SEMPOZYUMU

Oğlu Muhammed Efendi ile hacca gitmiştir. Hac yolculuğu esnasında da oğluna ilim öğretmiştir. Hatta deve üzerinde bile aylarca çölde oğluna ders okuttuğu dillere destan olmuştur. Oğlu Muhammed Efendiye icâzet vererek ilim öğretmek üzere Erzurum'a göndermiştir.⁹

Yusuf Harputi, İmâdiyel-İslâm adlı eseri yazmıştır. Eser, 459 sayfa olup 1290 yılında İstanbul'da Esat Efendi Matbaasında basılmıştır. Eserin Türkçe, Osmanlıca ve Arapça baskıları bulunmaktadır. Ayrıca el yazması orijinali elde mevcuttur.

Yusuf Harputi, bu eserinde iman ve ibadetlerle ilgili meselelere yer vermiştir. Eserde imân ve ibâdetlerle ilgili konu başlıklarını ana hatları ile şu şekilde sıralayabiliriz:

"Giriş, iman, imanun hakikatleri, tafsili iman, miraç, kabir suali, kıyamet alametleri, insanın bedeninin tertibi, kelime-i şehadetin manası, namaz, namazın farzları, namazın sünnetleri, mekruh bahsi, abdest, gusul, mesh, hayz, ezan, cemaatle namaz, kaza namazı, tilavet secdesi, sehiv secdesi, sefer bahsi, vitir namazı, hasta namazı, nafile namazlar, teravih namazı, hüsub namazı, teheccüd namazı, tesbih namazı, istiska namazı, hacet namazı, işihare namazı, kadir gecesi namazı, seferilikte namaz, Cuma namazı, bayram namazı, cenaze namazı, oruç, nafile oruç, helal-haram, tevbe, tevbe-i nasuh (tevbe çeşitleri), şüpheli şeyler, içecekler bahsi, ramazanın faziletleri, kadir gecesinin faziletleri, zekat, hacc, eş, anne-baba ve komşu hakları, müslümanların hakları, akraba hakları, edep bahsi, haşr, Hz. İsa'nın nüzulu, Yecuc-Me'cuc, Dabbetu'l-arz, güneşin batıdan doğması, kıyamet, cennet-cehennem, a'raf, hesap günü, mizan"

İmâdiyel-İslâm, Şeyh Yûsuf Harputî'nin bir müslümanın günlük yaşamında ihtiyaç duyduğu yol gösterici ve eğitici iman ve ibadet konularına yer verdiği son derece önemli bir eserdir. Eser bu yönü ile bir ilmihal kitabı özelliği taşımaktadır.

SONUÇ

Yusuf Harputi on dokuzuncu yüzyılda, Osmanlı'nın son döneminde Anadolu'da yetişmiş önemli bir din alimidir. Çok yönlü bir kişiliğe sahiptir. Bir ilmi şahsiyet, mutasavvıf ve gönül ehlidir.

Yusuf Harputi aynı zamanda bir eğitimci ve manevi alanda yol göstericidir. İnsanlara dini konularda bilgi verirken, aynı zamanda onları manevi yönden de eğitmiştir. Şeyh Ali Sebti onun yaşamında önemli bir kilometre taşı oluşturmaktadır. Medrese tahsilini tamamladıktan, akli ve nakli ilimleri öğrendikten sonra manevi yönden yükselmesinde Şeyh Ali Sebti'nin büyük rolü olmuştur.

Yusuf Harputi'yi önemli kılan eseri İmâdiyel-İslâm'dır. Onun eğitimciliğinde ve dini konularda yol göstericiliğinde bu eserin etkisi büyüktür. Eserde bir müslümanın hayatında uygulaması gerekli iman ve ibadet konularında yazmış olduğu orijinal fikirler önemli bir yer tutmaktadır.

⁹ Doğu Anadolu Evliyalari, s. 69-70.